

Om posten i Västra Eds pastorat

Häftet i den posthistoriska skriftserien tillverkas med hjälp av en ordbehandlare, en ljuslåda för montering och en kopiator, allt av enklaste slag. Kopior görs i efterfrågat antal, oftast mellan fem och tio. Det är fråga om ett hantverk med risk för defekter av olika slag. Jag hoppas läsaren har överseende med eventuellt förekommande fel och accepterar min tanke att det framforskade resultatet är viktigare än häftets utförande.

Erik Lindgren

Erik Lindgren

POSTHISTORISK SERIE 110

Uppdatering

Manuskripten till de 300 första häftena i posthistorisk skriftserie har skrivits under åren 1988 -1995, d v s under en mycket händelserik period i postens historia. Under mellantiden har ganska avsevärda förändringar inträffat, även för de fasta postanstalterna. Jag har därför funnit det angeläget att komplettera häftena med uppgift om de fasta postanstalter, som på något sätt fått status förändrat sedan jag arbetade med manuskripten om dem eller i några fall tillföra senare funna rön. Det rör sig i några fall om genomförda indragningar men i de flesta fall om övergång till entreprenad enligt de planer som omfattades av projekt "Nät 92". Oftast är det fråga om "Post-i-butik" med dess variationer, t ex i bibliotek, i livsmedelsaffär, i bensinmack osv.

För denna skrift gäller det poste i Edsbruk. Som framgår av sid 5 hade Annette Persson tagit över posten den 1 juli 1981. På grund av ändrad terminologi kallades postanstalten för postkontor från 1986 års ingång.

Enligt projekt "Nät 92", som bland annat gick ut på samverkan med olika företag för att säkerställa att mindre orter får behålla någon form av lokal postservice, ersattes postkontoret i Edsbruk med "Post-i-butik" enligt avtal med Konsum.

Här bör också nämnas något mera om namnändringen från Ed år 1879 och ett senare förslag att ändra namnet från Edsbruk till Västra Ed.

Poststationen fick namnet **Ed** från starten, förlagd till skolan. Den 18 juli 1879 öppnades Dalslands järnväg på sträckan mellan Sunnanå och Kornsjö i samband därmed ersattes lantpoststationen med namnet Kolslätt med järnvägsstationen Ed. Detta föranledde ändring av det småländska postnamnet till Edsbruk från den 25 juli. Detta accepterade landskansliet i Kalmar vid förfrågan god tid i förväg men uttalade att stationen vid Dalslands järnväg "borde till namnet Ed få ett tillägg, häntydande på orten eller landskapet". Det var då för sent att ge den dalsländska stationen någon annan beteckning. Om detta skickades den 9 juli 1879 ett telegram från järnvägsbolaget till poststyrelsen med texten "Biljetter och allt tryckta för 'Ed', ogörligt ändra". Det kan vara svårt att förstå att poststationen inte kunde få ett tilläggsnamn även om den låg i järnvägsstationen.

En namnändring fördes åter på tal i samband med en ortnamnsrevision. Den hade till uppgift att samordna namnen på post-, telegraf- och järnvägsstationer på samma ort och genomfördes den 15 maj 1939. Ett förslag var att ändra poststationens namn till Västra Ed. Pastorsämbetet i Västra Eds kommun tillstyrkte år 1938 att poststationen skulle få kommunens namn, men andra större korrespondenter, däribland Eds Cellulosafabriks AB, avstyrkte på det bestämdaste. För att bringa överensstämmelse föreslog postmästaren, att telefonanstaltens namn ändrades från Västra Ed till Edsbruk. Kommunens namn var förhållandevis nytt. Det hade uppstått, när Eds socken delades i Västra och Östra Ed. Postdirektionen avstyrkte namnändring och den genomfördes inte heller.

EDSBRUK



En framställning om en poststation vid Eds bruk redan år 1867 var föga framgångsrik vid ärendets handläggning i poststyrelsens kanslibyrå (dnr 1867:1966). Däremot blev det en naturlig följd enligt principerna om den nya organisationen vid kronobrevbäringens upphörande att Västra Eds socken fick en egen poststation med 1874 års ingång.

Den fick namnet Ed och dess föreståndare blev skolläraren Anders Gustaf Jonson med 200 kronor i årsarvode. Det var en från början lönsam poststation - till skillnad från snart sagt de flesta - och postmästaren J F Nilsson i Gamleby framhöll detta i ett brev till poststyrelsen den 5 augusti 1874. Ett resultat av detta initiativ blev att poststationen höjdes till första klassen och Jonson fick 300 kr i årsarvode. År 1877 steg det till 400 kr.

Lika lätt gick det inte år 1880, när Jonson i ett brev den 10 januari begärde ytterligare förhöjning. Nu ville han ha 500 kr om året och då detta vägrades honom gjorde han en formell kontraktsuppsägning. På poststyrelsens anmodan lämnade landskansliet uppgift på en lämplig ersättare, G F Sparr i Långrådna. Då återkallade Jonson sin uppsägning.

NY STÄMPEL

Innan detta hände hade Jonson fått sin datumstämpel utbytt. Den dalsländska poststationen Kolslätt fick vid flyttning till järnvägen det dåvarande sockennamnet Ed den 25 juli 1879 och samtidigt ändrades namnet på den småländska poststationen till Edsbruk. Ändringen är inte på något sätt sensationell. Många andra liknande fall kan påvisas och de flesta speglas i ortstämpelkatalogernas prisnoteringar.

Landskansliet i Kalmar accepterade namnet Edsbruk men ansåg i sitt yttrande att för undvikande av förväxling stationen vid Dalslands Järnväg "borde till namnet Ed få ett tillägg, häntydande på orten eller landskapet". Det var emellertid redan för sent att tänka på någon annan beteckning än Ed för poststationen i Dalsland vid järnvägen mot Norge. Om detta skickades den 9 juli 1879 ett telegram från Fredrikshald till poststyrelsen med texten: "Biljetter och allt tryckta för 'Ed', ogörligt ändra".

Mindre känt är kanske det faktum att en poststation i Ed i Värmland inrättades med 1875 års ingång. Man hade ett år tidigare "bränt sig" genom att ge samma namn till två poststationer på skilda håll och var nu mera observant när nya poststationer skulle döpas. I beslutet om poststationen i det värmländska Ed fanns bl a uppgiften att en poststation skulle öppnas "i Ed under benämning Malöga, enär en poststation med namnet Ed är belägen i Kalmar län".

*Tår härmed värdsamt afgifva att den lokal, som från och med den 1 instundande januari kommer att upplätas för posten härstädes, är belägen i huset bredvid der posten nu finnes, så att endast gårdsplanen till några meters bredd skilja bostäderna från kvarandra och att alltså väglängden för alla skjutsande blifver såsom hittills.
Edsbruks poststation den 25 Augusti 1894.
Hedvig Augusta Jonson*

Edsbruks poststation i ny regi

Den 1 maj 1898 överflyttades Edsbruks poststation från Valdemarsviks till Gamleby förvaltningsområde. Vid årets ingång hade kontraktet om poststationens skötsel överlåtit på föreståndarens dotter, fröken Hedvig Augusta Jonson. Hon hade dessförinnan vikarierat för fadern under en längre tid. Poststationen, som dittills legat i Jonsons tjänstebostad, flyttades nu till huset bredvid.

Flera flyttningar blev det senare efter hand som poststationen kom i andra händer. Änkefru Alma Hedvig Andersson avlöste Hedvig Augusta Jonson vid 1911 års ingång, alltjämt med 400 kr i årsarvode. Det steg till 540 kr två år senare och till 600 kr den 1 november 1915.

Edith Hjalmarsson blev nästa föreståndare (1940-1951) och därefter tog Anna-Greta Svensson vid. Efter tre år fick hon lämna över till Harald Plahn den 1 oktober 1954 då poststationen organiserades som postexpedition med löneplansanställd föreståndare. Efter Plahn har följande personer varit postchefer i Edsbruk: Lennart Balder (1956-1957), Magda Eriksson (1958-1975) och Lilly Björnman (1976-1980). Efter en tids vakans tog Annette Persson över formellt den 1 juli 1981 och därmed ansvaret för postservice till drygt 700 hushåll.

Till posten i Edsbruk har två postombud varit knutna under en övergångsperiod efter indragning av poststationer i dess närhet. Postombudet som ersatte poststationen i Vråka den 1 november 1955 och avvecklades den 30 september 1963 hade gravyren EDSBRUK POB 1 i sin datumstämpel. Ett motsvarande postombud fanns i Skedshult under tiden 1 november 1956 - 31 mars 1969 med gravyren EDSBRUK POB 2 i datumstämpeln.



Edsbruks
postkontor
Foto 1990:
Folke Sundholm

VRÅKA

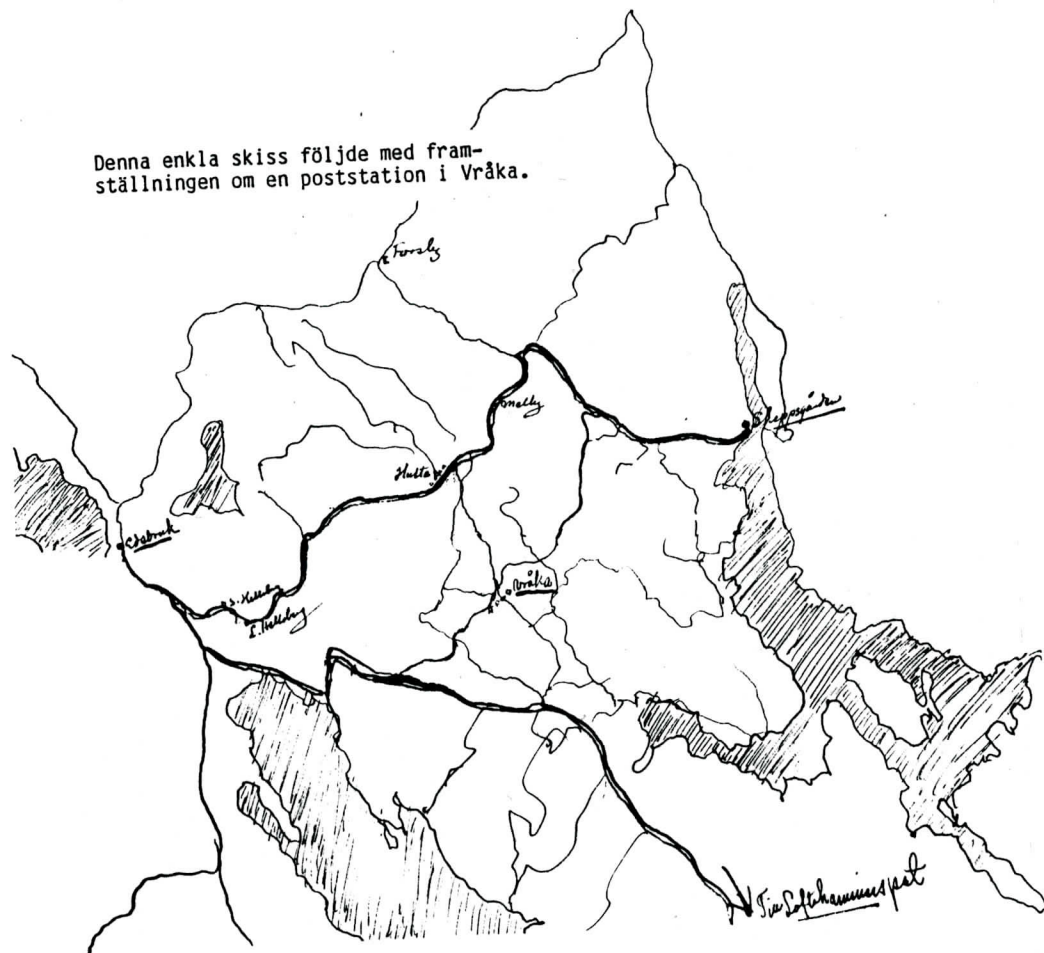
I april 1909 skrev 27 personer i trakten av Vråka under ett brev till kommunalstämman i Västra Ed. De begärde stämmans medverkan till att en poststation skulle inrättas i Vråka. Ärendet behandlades vid en extra kommunalstämma den 29 maj 1909 och resulterade i en formell framställning till poststyrelsen.

Enligt yttranden i den följande utredningen ansåg poststationsföreståndarna Hedvig Jonson i Edsbruk och Carl Henrik Wittberg i Skeppsgården att en poststation skulle behövas i Vråka. Postmästaren i Gamleby tillstyrkte. Sedan kronofogdens synpunkter inhämtats ansåg emellertid postinspektör Adolf Malmgren sig inte kunna förordna en poststation i Vråka och poststyrelsen avslog framställningen den 29 oktober 1909.

Man gav sig inte i Vråka. Ur § 14 i protokollet från den ordinarie kommunalstämman med Västra Eds kommun den 29 december 1911 hämtar man att 42 personer i Vråka by hade inkommit med en skrivelse som uttryckte önskan om en poststation. Stämman betonade "att ett trängande behov förefinnes för erhållande av en postanstalt å ifrågasvarande plats; dock beslöt stämman att sökandena själva skola hos Kungl. Generalpoststyrelsen framställa sin begäran".

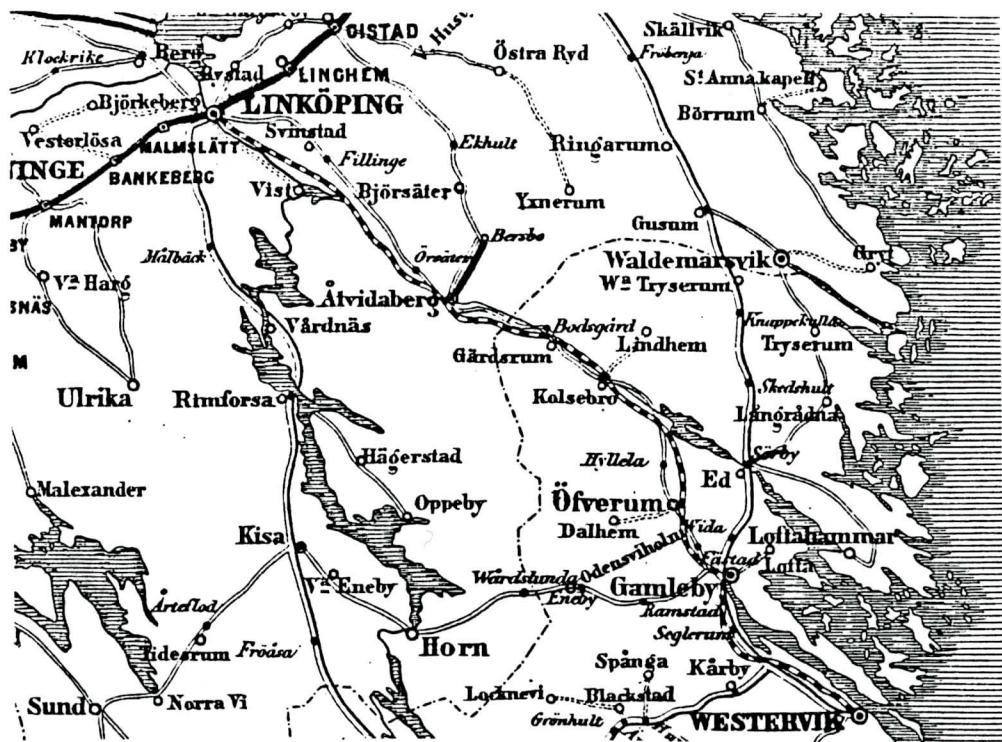
Det gjorde de i ett brev den 10 januari 1912 och nu började en ny remissomgång. Hedvig Jonson i Edsbruk hade efterträtts av Alma Andersson. Hon menade "att deras krav ju i viss mån kan anses berättigat, då deras post är ganska betydlig; men på denna grund kan ju flera byar och samhällen här i Västra Eds församling inkomma med samma begäran".

Denna enkla skiss följde med framställningen om en poststation i Vråka.



Postmästaren i Gamleby tillstyrkte även denna gång och kronofogde G Lindeberg i Västervik tillstyrkte "på det kraftigaste" i sitt yttrande den 10 juni 1912. Adolf Malmgren, som sedan föregående undersökning fått sin titel ändrad från postinspektör till postdirektör i samband med en omorganisation av Postens ledning, uppgav i sin framställning till poststyrelsen den 16 augusti 1912 att rörelsen hade ökat och att man kunde räkna med en årlig frimärksförsäljning i Vråka på minst 800 kronor. Poststyrelsen beslöt nu att en poststation skulle öppnas i Vråka den 1 oktober 1912 och att en postföring skulle

inrättas med sex turer i veckan till Vråka från Hulta på linjen mellan Edsbruk och Skeppsgården. Till postförare antogs skomakaren Anders Ferdinand Palm i Vråka och handelsföreståndaren Gustaf Svensson fick ansvaret för den nya poststationen med 250 kronor i årsarvode. Han avlöstes 1922 av Gustaf Sigfrid Johnson som höll ut till 1949. Därefter var Gösta Becker ortens postchef till 1954, då efterträdd av Bertil Ferm. Denne fick uppleva att poststationen drogs in med oktober månad 1955. Er-sättningen blev ett postombud med gravyren EDSBRUK POB 1 i datumstämpeln. Det var i funktion till och med septem-ber 1963, då lantbrevbäringen blivit så mycket utbyggd att den täckte ortens behov av postservice.



Kartbild till vidstående sida:

Detta är ett utdrag ur 1875 års postkarta. Den planerade sträckningen för järnvägen, från början tänkt att utgå från Linköping så som poststationsföreståndare Weslien anger i sitt brev i maj 1874, finns inritad. Sträckningen kom att bli litet annorlunda och den medförde ändringar av poststationsbeståndet.

KOLSEBRO - NELHAMMAR

I Kolsbro inrättades med 1874 års ingång en poststation där handlanden M R Weslien blev föreståndare. Hans årsarvode fastställdes till 200 kronor. Poststationen låg utmed postföringslinjen mellan Åtvidaberg och Gamleby med åkande post sex dagar i veckan.

Av någon anledning blev Weslien orolig för att hans poststation skulle flyttas till kyrkbyn. Många församlingar hade fått sina poststationer vid kronobrevbäringens upphörande förlagda till kyrkans närhet, där skolläraren vanligtvis blev föreståndare. Nu skrev Weslien den 17 maj 1874 till poststyrelsen. I brevet argumenterade han för det läge poststationen hade fått, "ty stationen är nu förlagd närmast till länsmanskontoret och Lindhems poststation och tillgänglig för hela socknen". Många sockenbor som hade långt till poststationen kunde hämta sina brev i samband med gudstjänstbesök. Weslien sörjde för att oavhämtade brev skickades till kyrkan på söndagarna. Han var också medveten om att den planerade järnvägen mellan Linköping och Västervik skulle passera mellan Kolsbro och Ukna kyrka och tyckte att poststationen gott kunde "vara förlagd härstädes till dess detta kommer till stånd".

Den förändringen skulle emellertid komma att dröja i fem år och under mellantiden hann Weslien bland annat uppleva att lantbrevbäring infördes. Det drabbade inte honom negativt men däremot hans kollega i Lindhem. Dess poststation drogs nämligen in den 30 september 1878 och i oktober började en lantbrevbärare vandra på den halvannan mil långa linjen mellan Kolsbro och Lindhem i Hannäs socken. Det var skraddaren Carl Wilhelm Theodor Carlsson som fullgjorde lantbrevbäringen med två turer i

veckan. Hans ersättning på kr 1:93 per tur höjdes till kr 2:50 efter hot om uppsägning i ett brev den 27 oktober 1878.

Den 27/10 1878
Sedan jag nu nagla gånk väsktjänst i anstaltsbåsen i mellan
Kallebro och Vannas, och därvid fått en sådan mass
fruktan, och så jag tagas i lufthanden huru det kommer att in-
träffa under stundantid, då jag omöjligt kan fullborda minna
huru utav en anlitad Gästgivar-skulle, som bestar för hvarje tur
4 kr 80 ö, så blir jag följaktligen en ruinad fräns och måste
på nämnda anledning. Vördsamt anhålla: Att få min ersätt-
ning för denna befattning, under kontraktstiden eller till den 14
och 1879 förhöjda med 50 kronor, om skulle denna tillök-
ning icke beviljas, så försägar jag mig, helt och hållet
brevbäringar, och anser att denna uppsägning (bestyrkt)
en laglig att slippa tjänsten 3 månader från denna dag
Kallebro d 27 okt 1878
C. Th. Carlsson

Den 14 september 1879 blev sista dagen för Weslien i Postens tjänst. Järnvägen var nu färdig att tas i bruk och poststationen flyttades till järnvägsstationen med namnet Nelhammar, där stinsen Johan Gustaf Weidling blev ansvarig också för posten. Tio år senare blev Paulus Andersson föreståndare (i februari 1889). Efter ett halvårs mellanspel av Carl Ivar Didring 1902-1903 lämnade Paulus Andersson över stationen för gott till Didring i juli 1909. Därefter svarade följande järnvägsanställda för posten i Nelhammar till dess in- dragning med juli månads utgång 1964: Carl Gustaf Carlsson (1927-1942), Carl Filip Carlsson (1942-1943), Ernst Ivar Örtegren (1943-1955), Axel Julius Magnusson (1955-1964), Gulli Viktoria G Magnusson (1955-1964).

STORSJÖ

I ett brev till poststyrelsen den 20 januari 1882 begärde företrädare för dem som anlidade Storsjö järnvägsstation vid banan Norsholm-Västervik att en poststation skulle inrättas i järnvägens byggnad. De berörda bodde dels i Ukna och dels i Eds församlingar. De skrev bland annat följande:

"Vi känna icke någon annan järnvägsstation utmed hela den nämnda järnvägslinjen, där icke poststation finnes, och detta oaktat järnvägsstationerna närmare Norsholm äro mycket närbelägna varandra. Vi nödgas nu för brev och tidningar anlita Nelhammar eller Överum, vilka äro, den förra 1 1/2 à 2 fjärdingsväg, den senare 1 mil och däröver längre bort belägna från våra hem än Storsjö".

Initiativtagare till framställningen var sannolikt grevinnan H Stackelberg på Stensnäs säteri, vars namn återfinns överst bland undertecknarna. Postinspektören vid centrala järnvägspostdistriktet ansåg sig kunna tillstyrka bifall, sedan han studerat förhållandena på platsen och vid besöket kommit överens med föreståndaren för järnvägsstationen att ansvara för postgöromålen mot 50 kronor i årsarvode. Poststyrelsen beslöt enligt framställningen för tillämpning från den 1 juni 1882.

Dessförinnan måste man också ta ett beslut i namnfrågan. Det fanns nämligen redan en poststation med namnet Storsjö och den låg i Härjedalen. Egendomligt nog var det den som fick ändra namnet; det var eljest vanligt att man lät nytillkommande poststationer få andra namn än de ursprungligen föreslagna, om det fanns risk för förväxling vid posthanteringen. Poststationen med namnet Storsjö i Härjedalen döptes om till Ljungdalen samtidigt som en poststation öppnades i den småländska järnvägsstationen med namnet Storsjö.

Johan Albin Björkman blev den förste föreståndaren för den förenade post- och järnvägsstationen i Storsjö. Han blev kvar till sin pensionering i oktober 1926 och därefter har följande järnvägsmän haft hand om postgöromålen i Storsjö: Gustaf Harald Pettersson (1926-1933), Karl Fritz Andersson (1933-1941), Adolf Herman Hall (1942-1947), Axel Konrad Andersson (1947-1954), Karl Per Folke Dahlbeck (1954-1958), Sven Erik Hellgren (1958-1961) samt Karl-Evert Säaf (1961-1964). Poststationen ersattes med lantbrevbäring med augusti månads ingång 1964.

För den händelse Kongl. Generalpoststyrelsen bifaller den af medlemmar inom Ukna församling sökte omriggning af postföringen emellan Valdemarsvik - Västra Tryserum - Edsbruk; så förbinda jag mig härmed, att 3 gånger i varje vecka och i dagar och tider som af Kongl. Generalpoststyrelsen bestämmes, för post emellan Nelhammars station i Testavik-Norskalms järnväg, och Skedshult, utgörande en väg längs af 1,3 mil, för en lega af 1 krona 50 öre i varje gång, eller 234 kronor på år räknadt; och i afseende icke lämnande mig den ansvarshyftighet, som af Kongl. Generalpoststyrelsen kan fördras Skedshult den 1. april 1885.

Gust. Widén
Handlande.

Till avsnittet som börjar på nästa sida:
Handlanden Widén erbjöd sig att svara för postföring Nelhammar-Skedshult.

SKEDSHULT

"Hos Kungl. Generalpoststyrelsen våga undertecknade i största ödmjukhet anhålla att med första möjliga få en mindre poststation inrättad i Skedshults gästgivaregård belägen på postdilignenslinjen Norrköping-Västervik inom Ukna socken, Norra Tjust Härad och Kalmar län.

Den egentligaste och närmaste anledningen till vår begäran är föranledd av den mängd brev och tidningar som på nämnda skjutsombyte överlämnas åt enskilda personer, att i sina lösväskor befordra med posten".

Så börjar ett brev, daterat den 6 februari 1875 av fjärdingsmannen Ad. Andersson och underskrivet av bl a handlanden G Pettersson, gästgivaren C J Jansson och garvaren J A Lagermark. Skrivelsen innehöll flera argument för att styrka behovet av en poststation och till föreståndare föreslogs skolläraren J F Swebelius.

Postmästare Philip Wilhelm Cederborg hörde till dem som var rädd om sina sportler och inte gärna såg nya poststationer växa upp. Hans remissyttrande till landskansliet i Kalmar gick därför i avstyrkande riktning. I detta instämde postmästare Johan Fredrik Nilsson i Gamleby. Kronofogden C Roback i Västervik framhöll de korta avstånden från Skedshult till redan befintliga poststationer i Ed, Västertryserum, Kallsebo och Långrådna. Efter landskansliets instämmande kunde poststyrelsen inte besluta om någon poststation i Skedshult vid den tidpunkten. Lika illa gick det vid nästa försök. Det gjordes efter en extra kommunalstämma med Ukna församling i kommunalrummet den 24 maj 1881. Efter utredning samt avstyrkande av postmästare Anders Wilhelm Wilhzon i Valdemarsvik ansåg poststyrelsen vid före-

dragning den 7 oktober 1881 att ärendet inte borde "till vidare åtgärd föranleda".

Ärendet togs naturligtvis upp på nytt, även om det dröjde en tid. I mars 1884 väckte kyrkoherde P A Arnman i Tryserum förslaget att inrätta lantbrevbäring mellan Nelhammar och Skedshult i samband med omreglering av postgången i flera avseenden. Ärendet drog ut på tiden under remissbehandlingen och i april 1885 skrev 43 personer i Skedshult till poststyrelsen med kompletterande förslag, innefattande bl a en poststation i Skedshult. Handlanden Gustaf Widén erbjöd sig att bli föreståndare mot 50 kronor i årsarvode. Kommunalstämman i sockenstugan den 26 maj 1885 beslöt "enhälligt att på det livligaste och värdsammaste hos Kungl.Generalpoststyrelsen tillstyrka nämnde ansökan".

Postmästare Johan August Lindqvist i Kalmar hade året innan inspekterat vissa postlinjer i området och skickade den 29 maj en lång skrivelse till poststyrelsen med nya förslag till omreglering vilka i viss mån var ändrade i förhållande till kyrkoherdens. Han föreslog att en poststation skulle inrättas vid Skedshults gästgivaregård med handlanden Gustaf Widén som föreståndare och att "en ny gångpost i förening med lantbrevbäring igångsattes med tre turer i var vecka mellan Nelhammar och Skedshult". En ny påminnelse i ärendet skrevs i december 1885 av kyrkoherde Arnman. Sedan denne fått kompletterande upplysningar om det nu mycket komplicerade ärendet skrev han till postinspektionen den 27 februari 1886 bl a följande:

"Med den blivande anordningen, sådan den i senaste skrivelse är framställd, äro vi synnerligen belåtna, emedan vi komma i direkt förbindelse med banan, och på samma gång behålla förbindelsen med Valdemarsvik".

Sedan vissa formaliteter ordnats blev poststationen i Skedshult inrättad den 1 juli 1886 med handlanden Gustaf Widén som föreståndare. Hans årsarvode höjdes efter framställning 1888 till 100 kronor. Ett förslag om att i stället anta inspektor Gustaf Edlander till föreståndare blev inte realiserat. Edlander som stod i begrepp att flytta till Skedshult från Kristinehamn, erbjöd sig att sköta posten för 50 kr om året. Han slog

sig ned som handlande i Skedshult och kunde inte släppa tanken på att bli poststationsföreståndare, kanske mycket med tanke på att detta skulle kunna främja hans affärsrörelse. Han skrev den 3 november 1894 till poststyrelsen och åtog sig att vara föreståndare för ett arvode som var 25 kronor lägre än det Widén fick. Poststyrelsen antecknade vid föredragning den 11 december att ärendet inte påkallade vidare åtgärd. När det blev aktuellt följande vår att flytta poststationen till Gustaf Widéns nya bostad i Öndal höll sig Edlander framme på nytt men poststyrelsen beslöt godkänna flyttningen sedan kronolänsmannen och kyrkoherden intygat att detta inte skulle medföra några nackdelar.

Poststationen övertogs 1912 av Karl Bernhard Widén. Efter dennes död i januari 1935 blev handlanden Dagny Alice Viola Carlsson föreståndare och i februari 1948 övertogs poststationen av Siv Johansson. Hon fick uppleva att den byttes ut mot ett postombud den 1 november 1956 med beteckningen EDSBRUK POB 2 i datumstämpeln. Postombudet avvecklades med mars månads utgång 1969.

		105, II.				
		Nelhammar—Skedshult.				
		(Från den 3 juli 1886.)				
M. O. L.	—	2,0	1,3	Nelhammars poststation	M. O. L.	9,15
M. O. L.	5,15	—		Skedshults poststation.....	M. O. L.	—
				Postföringen å linien ombesörjes af landt-brefbärare.		

Denna tidtabell tillämpades när poststationen i Skedshult hade öppnats. Man kan notera att första gången det kom post, var tre dagar efter att poststationen hade öppnats.